

УДК 340.132;342.51(477);343(477);351.74,86(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v049.2024.34>

Т. Г. Коник

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5630-1190>

аспірант кафедри політології

Рівненського державного гуманітарного університету

ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НА ЕТАПІ ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ ЯК НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ

Актуальність проблеми. Для реалізації державної політики із забезпечення національної безпеки Україна, як і будь-яка держава світу, використовує відповідну систему до якої входять певні інституції. Зважаючи на виняткову значущість забезпечення національної безпеки, його концепція в Україні виробляється і схвалюється законодавчим органом і знаходить відображення у всіх напрямках внутрішньої і зовнішньої політики.

Водночас, визначення переліку, функцій та повноважень інституцій, які є елементами системи забезпечення національної безпеки в різний історичний період у вітчизняному законодавстві має відмінності. Сучасні загрози національній безпеці України, насамперед пов'язані з широкомасштабною військовою агресією РФ, обумовлюють нагальну потребу удосконалення безпекової системи держави. Це у свою чергу потребує проведення наукового аналізу як сучасної так і законотворчої практики минулого з визначення інституційної основи механізму забезпечення національної безпеки з метою формування її найбільш оптимального варіанту.

Аналіз останніх досліджень. Проблемними питаннями державної політики з національної безпеки України, її забезпечення опікувалися, зокрема, такі вітчизняні науковці як: В. Горбулін, О. Данільян, О. Дзюбань,

О. Валевський, В. Ліпкан, Г. Новицький, М. Панов, В. Ребало, О. Рябічко, Г. Ситник, А. Семенченко, Д. Тихомиров, В. Тертичко та багато інших. Серед останніх публікацій, які стосуються аналізу механізму забезпечення національної безпеки України, слід відмітити наукові праці: В. Середи, М. Коваліва, С. Єсімова, М. Гурковського та В. Івахи щодо інституційної основи механізму забезпечення національної безпеки України; А. Дашковської про адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України; М. Шиліна та І. Андрущенко. з дослідження законодавчого визначення системи суб'єктів забезпечення національної безпеки України, ролі і місця в ній Конституційного суду України; Т.Авакяна, розглядавшого проблему безпекової політики України в умовах євроінтеграції; наукові статті, підготовлені автором спільно з М. Шиліним, О. Шмоткіним, Р. Чер-

нишом, М. Чеховською, О. Ботвінкіним, щодо теоретичних, правових засад формування, формулювання та реалізації державної політики із забезпечення національної безпеки.

Результати вивчення наявних наукових джерел свідчать, що в них питанню аналізу інституційних основ державної політики із забезпечення національної безпеки на етапі становлення України як незалежної, соборної держави, законодавчому визначенню функцій і повноважень суб'єктів сектору безпеки приділено недостатньо уваги. Разом з тим нагальна потреба в цьому існує, оскільки проблематичним виглядає вирішення проблеми удосконалення сучасної системи забезпечення національної безпеки без аналізу законодавчого забезпечення організації діяльності її суб'єктів в різний період державотворення України, у тому числі й на початковому етапі її становлення як незалежної, соборної держави.

Метою статті є проведення порівняльного аналізу положень Постанови Верховної Ради України Концепція (основи державної політики) національної безпеки і Закону України «Про основи національної безпеки України», які є базовими нормативно-правовими актами з визначення інституційних основ державної політики із забезпечення національної безпеки на етапі становлення України як незалежної, соборної держави.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до безпосереднього порівняльного аналізу Постанови Верховної Ради України Концепція (основи державної політики) національної безпеки і Закону України «Про основи національної безпеки України» в зазначеному вище контексті для кращого розуміння підходів до визначення в них інституційних основ державної політики із забезпечення національної безпеки вважаємо за доцільне коротко зупинитись на тлумаченні таких політико-правових категорій як: «політика», «державна політика», «державна політика національної безпеки», «державна політика із забезпечення національної безпеки».

«Політика є об'єктивною функцією соціально активних громадян, яка в реальності виявляється у формі їх колективно організованої (на засадах субординації та ролі спеціалізації) діяльності. Остання детермінована як об'єктив-

ною потребою забезпечення єдності соціуму, так і суб'єктивними цілями оволодіння, організації та реалізації державної влади, зумовленими наявністю в суспільстві різноманітних приватних інтересів окремих осіб, інтересів окремих соціальних груп, прошарків, класів, подеколи такими, що суперечать публічним інтересам» [1, с. 18].

Майже до кінця 19 століття політика традиційно розглядалась як вчення про владу інституційну, державного рівня. В сучасних умовах політика – багатогранне і складне явище в суспільному житті. Сучасне розуміння політики формується в процесі розвитку, існування і зіткнення кількох підходів або позицій [2, с. 531].

Держава для здійснення своїх функцій, які поділяються на внутрішні і зовнішні, використовує визначені засоби (ресурси державної влади) і спирається на комплекс спеціальних органів, що складають у сукупності відповідний виконавчий механізм держави. Україна функцію із забезпечення національної безпеки реалізує шляхом проведення відповідної державної політики [3].

На наш погляд, сутнісними ознаками державної політики, як політико-правового явища є те, що вона:

- являє собою цілеспрямоване діяння – діяльність/бездіяльність (в деяких випадках може проявлятися у формі утримання від дій (наприклад не брати участь країни у певних політичних блоках, міжнародних угодах, договорах тощо), яке спрямоване на вирішення суспільно важливих проблем у певній сфері життєдіяльності держави;

- її метою є забезпечення сталого розвитку загалом суспільства і держави чи окремих сфер їх життєдіяльності;

- формується і впроваджується державою в інтересах держави і суспільства;

- має загальнообов'язковий характер;

- носить комплексний, системний характер;

- є правовою категорією, ґрунтується на положеннях чинного законодавства, насамперед у відповідності до конституційних засад;

- закріплюється шляхом прийняття відповідних програмних документів у вигляді окремих нормативно-правових актів (доктрин, стратегій, концепцій, законів);

- передбачає вплив на суспільні відносини за допомогою відповідних сил і засобів, форм і методів;

- спирається на результати аналізу конкретної ситуації в певній сфері життєдіяльності країни;

- має легітимний і легальний характер;

- її виконавчими суб'єктами виступають як державні органи, так і не урядові організації, громадські об'єднання;

- здійснюється за допомогою певних сил і засобів, форм і методів, що ґрунтуються на конституційних засадах.

На підставі зазначеного вважаємо за можливе визначити *державну політику як цілеспрямоване, системне, законодавчо регламентоване діяння, яке спрямоване на вирішення визначених за результатами аналізу, суспільно-важливих проблем шляхом впливу органів влади на інших відповідних суб'єктів за допомогою певних сил і засобів, форм і методів, що ґрунтуються на конституційних засадах, на суспільні відносини з метою забезпечення сталого розвитку загалом суспільства і держави чи окремих сфер їх життєдіяльності* [4].

Державна політика, її спрямованість завжди пов'язана з процесом забезпечення суспільної стабільності й задоволення суспільних інтересів. Тому пріоритетними для будь-якої держави є її політика у таких сферах як політика, економіка, оборона, безпека. У цьому зв'язку політику поділяють на: політику правову, політику економічну, політику оборонну, політику. воєнну, безпекову політику.

Одним із актуальних напрямів здійснення державою політичного курсу є безперечно забезпечення власної національної безпеки [5, с. 93].

Державна політика національної безпеки України – це передусім діяльність вищих органів державної влади, яка полягає у визначенні і реалізації цілей, пріоритетів, напрямів, принципів і регулятивних заходів для розв'язання проблем безпекового сектору держави та втілюється в життя шляхом розробки і прийняття нормативно-правових актів, які утворюють у своїй сукупності відповідну систему – законодавчу базу, та їх наступної практичної реалізації [6, с. 80].

А державна політика забезпечення національної безпеки України – це діяння (дії і бездії) суб'єктів забезпечення національної безпеки України із гарантування безпечного функціонування і сталого розвитку держави, усіх сфер її життєдіяльності, суспільства і людини.

Сутність державної політики із забезпечення національної безпеки полягає у формуванні та реалізації відповідної системи впливу на певні сфери життєдіяльності держави з метою гарантування її безпечного функціонування та сталого розвитку [1].

Механізм забезпечення національної безпеки України (надалі – ЗНБ) на етапі її становлення як самостійної незалежної держави визначався, як свідчить аналіз тогочасної законодавчої бази насамперед, Концепцією (Основи державної політики) національної безпеки 1997 року і Законом України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року.

Інституційну основу механізму забезпечення національної безпеки України, на погляд вітчизняних науковців, зокрема, В. В. Середи, М. В. Коваліва, С. С. Єсімова, М. П. Гурковського

та В. О. Івахи складають такі організаційні інститути держави вищого рівня: глави держави; державної влади (законодавчої, виконавчої, судової); конституційного правосуддя; ради безпеки. Другий рівень інституційної системи утворюють: правоохоронні інститути; судові інститути; інститути державного контролю та нагляду; державні інститути виконавчого провадження; інститут цивільної оборони; інститути захисту від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру; інститути розвідки, контррозвідки та охорони державних кордонів, а також силові, які виражають силовий компонент державного механізму забезпечення національної безпеки. Необхідно мати на увазі, що «функції державно-правового механізму забезпечення національної безпеки безпосередньо залежать від характеру масштабів і ступеня реальних і потенційних загроз у політичній, економічній, соціальній сферах, науки та освіти, в духовній, інформаційній, військовій, оборонно-промисловій, екологічній, а також у сфері громадської безпеки. Крім того, функції здійснюються не тільки у внутрішній, але і в зовнішньополітичній сфері, що зумовлює необхідність участі у заходах щодо забезпечення безпеки за межами України відповідно до міжнародних договорів і угод, укладених або визнаних Україною. Зазначені вище державні організаційні інститути державно-правового механізму забезпечення національної безпеки, які умовно поділяють на дві групи (державні органи для яких відповідна функція є основною та інститути держави, для яких функція забезпечення національної безпеки є додатковою – реалізується, як правило, у разі виникнення відповідних загроз інтересам держави, суспільства, особистості) здійснюють свої функції забезпечення національної безпеки, взаємодіючи між собою [7, с. 24].

Погоджуємося з думкою науковців, котрі вважають, що державно-правовий інститут забезпечення національної безпеки як різновид організаційних інститутів держави характеризується низкою ознак:

- по-перше, становить порівняно відокремлену частину єдиного механізму, що володіє певною автономією;
- по-друге, має регулятивний державно-владний характер;
- по-третє, має не тільки свою організацію, але й функціональне призначення в межах державно-правового механізму забезпечення національної безпеки.

При цьому «слід мати на увазі, що державно-правовий (організаційний) інститут забезпечення національної безпеки не тотожний відповідному державному органу, який є способом зв'язку регульованих державою відносин з їх матеріальною основою. Інститут – це нормативне

вираження системи суспільних відносин, у зазначеному сенсі це ідеальне явище, виражене як система категорій, статусів, принципів, духовних цінностей тощо» [8, с. 165–167].

Названі вище інституції держави, які окреслюють зміст управління національною безпекою, насамперед, складають інституційну основу механізму забезпечення національної безпеки країни, і вони ж відіграють визначальну роль у формуванні відповідної державної політики.

Загалом суб'єкти державної політики, на наш погляд, в залежності від призначення, ролі і значення в системі забезпечення національної безпеки можна класифікувати таким чином: головний, основний виконавчий та допоміжний.

До *головного суб'єкта* слід віднести вищі органи державної влади і управління – Президент України, Верховна Рада, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, їх повноваження визначені Конституцією, іншими законами України.

Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України відіграють ключову роль у впровадженні безпекової політики.

До *основного виконавчого відносяться* міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; Національний банк України; суди загальної юрисдикції; прокуратура України; Національне антикорупційне бюро України; місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування; Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України; органи правопорядку – Національна поліція, національна гвардія, органи територіальної оборони, цивільного захисту, структурні підрозділи зазначених органів управління.

Допоміжний суб'єкт державної політики представляють інститути громадського суспільства (громадські організації і рухи, інші об'єднання громадян), а також громадяни.

Безпосередніми суб'єктами реалізації державної політики із забезпечення національної безпеки, на наш погляд, є органи державної влади і управління, розвідувальні, контррозвідувальні, правоохоронні органи, Збройні сили та інші військові формування, інститути громадського суспільства, громадяни України, як діють в межах визначених чинним законодавством [9, с. 454–455].

Прийнята в 1997 році Концепція (Основи державної політики) національної безпеки систему забезпечення національної безпеки визначала як «організовану державою сукупність суб'єктів: державних органів, громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян, об'єднаних цілями та завданнями щодо захисту національ-

них інтересів, що здійснюють узгоджену діяльність у межах законодавства України» [10]. На наш погляд, це визначення стосується не системи забезпечення національної безпеки, а системи суб'єктів забезпечення національної безпеки. У свою чергу Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року, на жаль, не містить визначення понять системи ЗНБ та системи її суб'єктів [11].

До суб'єктів забезпечення національної безпеки Концепцією (Основами державної політики) Національної безпеки були віднесені: державні органи, громадські організації та окремі громадяни. При цьому визначалися такі основні суб'єкти забезпечення національної безпеки: український народ – громадяни України всіх національностей, Верховна Рада України, Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, Конституційний суд України, суди загальної юрисдикції, прокуратура України, Національний банк України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади та воєнна організація держави, яка включала в себе Збройні Сили України, Службу безпеки України, внутрішні війська, органи і підрозділи Міністерства Внутрішніх справ України, Прикордонні війська України, військові підрозділи Міністерства України з надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від Чорнобильської катастрофи, інші військові формування, створені відповідно до Конституції України. Водночас в цій Концепції були визначені повноваження зазначених суб'єктів [10].

У Законі України «Про основи національної безпеки» для цього була передбачена окрема стаття 4, згідно якої суб'єктами забезпечення національної безпеки визнавалися: Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Рада національної безпеки і оборони України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; Національний банк України; суди загальної юрисдикції; прокуратура України; Національне антикорупційне бюро України; місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування; Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України; органи і підрозділи цивільного захисту; громадяни України, об'єднання громадян [11].

Як бачимо в Законі України «Про основи національної безпеки» та Концепції щодо визначення суб'єктів забезпечення національної безпеки є певні розбіжності. Зокрема, в Законі України «Про основи національної безпеки» на відміну від Концепції (Основи державної політики) національної безпеки України суб'єктами забезпечення

національної безпеки визначається не український народ – громадяни України всіх національностей, а громадяни України і об'єднання громадян, Державна прикордонна служба України, а не Прикордонні війська України, які включені поряд із Службою безпеки України, внутрішніми військами, органами і підрозділами Міністерства Внутрішніх справ України та військовими підрозділами Міністерства України з надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від Чорнобильської катастрофи до воєнної організації держави. Водночас, згідно Закону, на відміну від Концепції, до суб'єктів забезпечення національної безпеки не відносяться Конституційний суд та прокуратура України. Але додатково в ньому відповідними суб'єктами визначаються місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, а також такі новоутворені державні інституції в Україні як Служба зовнішньої розвідки України і Національне антикорупційне бюро України.

У статті 9 «Повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки» Закону України «Про основи національної безпеки», в різних її частинах, визначено повноваження низки суб'єктів забезпечення національної безпеки з числа правоохоронних органів. Зокрема, відповідно до ч. 6 зазначеної статті Закону, СБ України та інші центральні органи виконавчої влади в межах своїх повноважень забезпечують виконання передбачених Конституцією і Законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України завдань, здійснюють реалізацію концепцій, програм у сфері національної безпеки, підтримують у стані готовності до застосування сили та засоби забезпечення національної безпеки. Згідно ч. 9 цієї ж статті 9 Закону правоохоронні органи ведуть боротьбу із злочинністю і протидіють тероризму, забезпечують захист і врятування населення в разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного і природного характерів. У ч. 10 наголошується, що суди загальної юрисдикції здійснюють судочинство у справах про злочини, що завдають шкоди національній безпеці, а у ч. 11 стверджується, що прокуратура здійснює повноваження у сфері національної безпеки відповідно до Конституції та Закону «Про прокуратуру України» [11].

Водночас, на відміну від Концепції Закон України «Про основи національної безпеки України» взагалі не передбачає визначення повноважень як суб'єктів СЗНБ Конституційного Суду України і Державної прикордонної служби, які, за визнанням чинного на той час законодавства, є правоохоронними органами. Судовий конституційний контроль, що здійснюється Конституційним судом України є особливим різновидом судового контролю. «Діяльність конституційного

суду України спрямована на зміцнення непорушності демократичної правової держави, захист основних прав і свобод людини й громадянина, інтересів суспільства, основ конституційного ладу, державного суверенітету, територіальної цілісності тощо. У зв'язку з цим незрозуміло чому вітчизняний законодавець не побачив важливості органу конституційної юрисдикції у сфері забезпечення національної безпеки. Конституційний суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції покликаний забезпечувати стабільність, верховенство норм Конституції України. Основний закон України є нормативно-правовою основою безпеки особистості, суспільства та держави. Орган конституційного правосуддя сприяє процесу правового й суспільно-політичного розвитку держави, дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та розв'язуючи державно-правові конфлікти та розв'язуючи державно-правові конфлікти між суб'єктами публічного права» [12, с. 91–92].

Не визначається в Законі і які структурні елементи входять до Воєнної організації України. Із змісту ч. 8 статті 9 можна лише здогадуватися, що вона включає Збройні Сили України та Прикордонні війська [11].

Окрім того загально визнано, що СБ України, прокуратура і суди загальної юрисдикції є правоохоронними органами держави. До останніх також відносяться і органи МВС, але їх повноваження окремо в наведеному нормативно-правовому акті не були визначені. Не зрозуміло, про які правоохоронні органи йшлося у ч. 9 зазначеної статті Закону, оскільки повноваження Служби безпеки України як суб'єкта СЗНБ визначалися у ч. 6 разом з Міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади та Службою зовнішньої розвідки, а суди загальної юрисдикції та прокуратура відповідно у ч. 10 і 11 статті 9 Закону. Водночас, сумнівним виглядає в ч. 9 статті 9 визначення такого повноваження правоохоронних органів як забезпечення захисту і врятування населення в разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру. Це повноваження раніше по праву належало Міністерству надзвичайних ситуацій України яке не вважалося правоохоронним органом.

В. А. Ліпкан, провівши поглиблене наукове дослідження у сфері національної безпеки слушно відмічав у своїй праці 2009 року видання, що поки не можна говорити про функціонування адекватної загрозам та небезпекам організаційної структури системи органів управління національною безпекою, що обумовлено, зокрема, такими чинниками: дублювання повноважень суб'єктів сил забезпечення національної безпеки; невідповідність функцій та завдань суб'єктів сил забезпечення національної безпеки загрозам та небезпе-

кам, а також завданням забезпечення національної безпеки; не сформованість чітких управляючих і контролюючих параметрів як в умовах нормального функціонування, так і в умовах збурення; недостатня детермінація складових національної безпеки; недієвий механізм функціонування прямих і зворотних зв'язків; відсутність чіткого механізму прийняття, виконання та контролю за провадженням рішень у сфері національної безпеки; не розробленість цілої низки питань щодо дій суб'єктів сектору безпеки у випадку загрози національній безпеці, війни, акту агресії; слабкі горизонтальні зв'язки між відомствами, які беруть участь в процесі забезпечення національної безпеки і підпорядковані Президенту України [13, с. 123–124]. Це залишається актуальним, на наш погляд, і на сьогодні.

Висновки

1. Як свідчить проведений аналіз на етапі становлення України як незалежної самостійної держави були різні підходи до визначення інституційних основ державної політики із забезпечення національної безпеки, її суб'єктів та їх функцій і завдань.

2. Сучасні зміни в оперативній обстановці, викликаних широкомасштабною агресією рф проти України вимагають поліпшення стану правової регламентації статусу суб'єктів сектору безпеки, що у свою чергу потребує проведення подальших наукових досліджень, результати яких би сприяли не лише удосконаленню чинної нормативно-правової бази у сфері забезпечення національної безпеки, а й поліпшенню правової та професійної підготовки співробітників правоохоронних органів спеціального призначення. Це зрештою позитивно вплине на ефективність їх діяльності.

3. Для удосконалення інституційних засад державної політики із забезпечення національної безпеки вважається за доцільне:

– внести зміни і доповнення до чинного Закону України «Про національну безпеку України», зокрема, чітко визначити перелік і повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки та провести їх класифікацію в залежності від призначення, ролі і значення у відповідній системі, використавши за основу пропозиції автора, викладені у статті;

– провести додатково порівняльний аналіз вітчизняного законодавства з формування і реалізації державної політики України щодо забезпечення національної безпеки, підходів до визначення його механізму на різних етапах її існування, виокремити позитивний досвід минулого в зазначеному контексті з метою використання в законотворчій практиці;

– при розробці конкретних пропозицій з удосконалення законодавства, що регулює суспільні

відносини, які торкаються проблеми забезпечення національної безпеки враховувати рекомендації науковців та експертів сектору безпеки європейських країн, зокрема Женевського центру демократичного контролю над збройними силами щодо покладання в основу подальшого розвитку суб'єктів сектору безпеки змістовних трансформацій, зокрема: законодавчого регулювання організації та діяльності суб'єктів сектору безпеки; створення ефективної системи управління сектором безпеки; підвищення професіоналізму діяльності спецслужб і правоохоронних органів; формування належного захисту і додержання державою соціальних гарантій для персоналу спецслужб і правоохоронних органів, а також для осіб, які співпрацюють із ними на конфіденційній основі, розвиток системи демократичного контролю [14].

4. Одним з актуальних напрямків подальших наукових розвідок з пошуку шляхів удосконалення основ інституційного механізму забезпечення національної безпеки вважається визначення ролі і місця у ньому в сучасних реаліях громадянина і інститутів громадського суспільства України, оскільки

участь громадських об'єднань і організацій, насамперед у процесі формування державної політики, якраз і сприяє вирішенню проблеми розв'язання можливих соціальних конфліктів.

Література

1. Селіванов В. Державна політика України – на правові і наукові засади. *Право України*. 2002. № 12. С. 15–23.
2. Енциклопедичний словник з державного управління / [укл. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.]; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.
3. Shilin M., Shmotkin O., Chernysh R., Konyk T., Botvinkin O. Formation and formulation of state policy to ensure national security: theoretical and legal aspects. *Amazonia Investiga*. 2022. 11(57). 152–161. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.57.09.16> (база даних Web of Science Core Collection).
4. Shilin M., Shmotkin O., Chernysh R., Konyk T., Chekhovska M. (2023). Theoretical and Legal basis for the implementation of state policy on national security of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 12(64). 63–70. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.64.04.6> (база даних Web of Science Core Collection).
5. Абдуліна Т. Г. Політика держави у сфері національної безпеки як наукова категорія. *Панорама політичних студій: Науковий вісник РДГУ*. Випуск № 12. Рівне. 2014. С. 92–97.
6. Коник Т.Г. Періодизація державної політики національної безпеки України. Сучасний рух науки: тези доп. ІХ міжнародної науко-практичної інтернет-конференції, 2-3 грудня 2019 р. Дніпро, 2019. Т. 2. С. 79–84. URL: <http://www.wayscience.com/>
7. Правові основи захисту України від зовнішньої та внутрішньої агресії: навч. посібник / В. В. Серeda, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, М. П. Гурковський. Львів, 2015. 496 с.
8. Ковалів М. В., В. О. Іваха «Державно-правовий механізм забезпечення національної безпеки». *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична 4 (2015). С. 162–169.
9. Шилін М. О., Коник Т. Г. «Щодо визначення суб'єктів державної політики із забезпечення національної безпеки та їх класифікації. Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану: тези Міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький 24 листопада 2022 року). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2023. С. 454–455.
10. Про Концепцію (Основи державної політики) національної безпеки України. Постанова Верховної Ради України від 16 січня 1997 року № 3/97-ВР *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1997, № 10, ст. 85. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97%D0%B2%D1%80#Text>.
11. Про основи національної безпеки України. Закон України від 19 червня 2003 року № 964-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, № 39, ст. 351). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>.
12. Шилін М. О., Андрущенко І. М. Система суб'єктів забезпечення національної безпеки України, роль і місце в ній конституційного суду України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2011. № 3(23). С. 87–93.
13. Ліпкан В. А. Національна безпека України: Навчальний посібник. 2-ге вид. К.: 2009. 576 с.
14. Activities of intelligence services and democratic control – a professional view. Buletin No 3. Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF). 2005. P. 25. 61–62.

Анотація

Коник Т. Г. Інституційні основи політики України із забезпечення національної безпеки на етапі її становлення як незалежної держави. – Стаття.

У статті проведено аналіз інституційних основ державної політики із забезпечення національної безпеки на етапі становлення України як незалежної, соборної держави. Розкрито стан формування системи суб'єктів забезпечення національної безпеки в період з 1991 року по 2004 рік. Запропоновано класифікацію суб'єктів формування і реалізації відповідної державної політики в залежності від їх призначення, ролі і значення в загальній системі забезпечення національної безпеки.

Зроблені висновки, що на етапі становлення України як незалежної самостійної держави були різні підходи до визначення інституційних основ державної політики із забезпечення національної безпеки, її суб'єктів та їх функцій і завдань. Сучасні зміни в оперативній обстановці, викликаних широкомасштабною агресією РФ проти України вимагають поліпшення стану правової регламентації статусу суб'єктів сектору безпеки, що сприятиме підвищенню їх спроможності із забезпечення національної безпеки. З цієї метою доцільно виокремити відповідний позитивний досвід

минулого для його можливого використання при удосконаленні інституційних засад державної політики із забезпечення національної безпеки. Тому вважається за необхідне: провести порівняльний аналіз вітчизняного законодавства з формування і реалізації державної політики України щодо забезпечення національної безпеки, підходів до визначення його механізму на різних етапах її існування. Поряд з цим при розробці конкретних пропозицій з удосконалення законодавства, що регулює суспільні відносини, які торкаються проблеми забезпечення національної безпеки враховувати рекомендації науковців та експертів сектору безпеки європейських країн, зокрема Женевського центру демократичного контролю над збройними силами щодо покладання в основу подальшого розвитку суб'єктів сектору безпеки змістовних трансформацій, зокрема: законодавчого регулювання організації та діяльності суб'єктів сектору безпеки.

Оскільки участь громадських об'єднань і організацій у процесі формування державної політики, може сприяти вирішенню проблеми розв'язання можливих соціальних конфліктів одним з актуальних напрямків подальших наукових розвідок з пошуку шляхів удосконалення основ інституційного механізму забезпечення національної безпеки слід вважати визначення ролі і місця у ньому в сучасних реаліях громадянина і інститутів громадянського суспільства України.

Ключові слова: державна політика, законодавство, нормативно-правові акти, суб'єкти, забезпечення, національна безпека.

Summary

Konyk T. H. Institutional foundations of Ukraine's national security policy at the stage of its formation as an independent state. – Article.

The article analyzes the institutional framework of the state policy on ensuring national security at the stage of Ukraine's formation as an independent, united state. It reveals the state of the formation of the system of subjects guaranteeing national security from 1991 to 2004. The author proposes a classification of subjects for forming

and implementing the relevant state policy depending on their purpose, role, and importance in the overall national security system.

It is concluded that at the stage of Ukraine's formation as an independent state, there were different approaches to defining the institutional framework of the state policy on ensuring national security, its subjects, functions, and tasks. The current changes in the operational situation caused by the large-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine require improvement of the legal regulation of the status of security sector actors, which will help to increase their capacity to ensure national security. For this purpose, it is advisable to identify the relevant positive experience of the past for its possible use in improving the institutional framework of the state policy on national security. Therefore, it is considered necessary to conduct a comparative analysis of domestic legislation on the formation and implementation of the State policy of Ukraine on ensuring national security and approaches to determining its mechanism at different stages of its existence. At the same time, when developing specific proposals for improving the legislation governing social relations related to the problem of ensuring national security, take into account the recommendations of scholars and experts in the security sector of European countries, in particular the Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, to lay the basis for further development of security sector actors in meaningful transformations, in particular: legislative regulation of the organization and activities of security sector actors.

Since the participation of public associations and organizations in the process of formulating public policy can contribute to solving the problem of resolving possible social conflicts, one of the relevant areas for further research is to find ways to improve the foundations of the institutional mechanism for ensuring national security should be the definition of the role and place of the citizen and civil society institutions of Ukraine in it in the current realities.

Key words: state policy, legislation, regulations, subjects, provision, national security.